גנרלים של קהיליית תפוזים

„נעשה לי קר על הגב," אמרה רחל אשתי, כששמעה את האלוף (מיל') בני פלד מסביר את דיעותיו בטלווי־זיה. „לזה מתאים להיות דיקטטור צבאי בצ"ילה!"

„מה הוא חושב לו?" זעם עיתונאי ידוע, כשקרא את הצעת המפס"ל, האלוף (מיל') הרצל שפיר, בקשר להאמנ־תם של כתבים פליליים. „הוא חושב שהוא מפקד־המישט־רה באל־סלוואדור?"

„אני אגיד לך מה האיש הזה מזכיר לי," גילה לי ידיד, בדברו על האלוף דני מט, מתאם־הפעולות של צה"ל בשטחים המוחזקים, „הוא מזכיר לי גנרל צרפ־תי באלג'יריה, מסוג הקצי־נים שתוארו בספר הצנ־טורינים."

פלד

וכך, כאשר אלוף אחרי אלוף מתייצב לעיני הצי־בור ומשמיע באוזניו את דיעותיו, מתקבלת תמונה די מפחידה. וגם מוזרה ל־מדי.

בסך הכל עברו 32 שנים וחצי מאז נשבענו אמונים לצה"ל החדש, שקם מתוך המחתרת. אביו־מולידו היה הפלמ"ח. כור־מחצבתו היה הקיבוץ. מחנכיו היו אנשים כמו יצחק שדה.

והנה, תוך זמן קצר כזה קמו לנו קצינים שגם בזכוכית מגדלת קשה להבחין בינם ובין קצינים גרמניים, צרפ־תיים וספרדיים, שלא לדבר על הגנרלים המגוחכים־המחרידים של רפובליקות־הבננות של אמריקה הלאטי־נית.

איך זה קרה? האם המיקצוע יוצר מנטליות, המשתלטת על האיש בלי כל קשר לקרקע־צמיחתו? האם הוא גורם לכך שבנו ונכדו של איכר מראש־פינה, כמו בני פלד (ויידנפלד), הושב ומדבר ומתנהג כמו יונקר פרוסי, בן של קצין ונכד של קצין, שאבות־אבותיו רכבו לפני 900 שנים לארץ־הקודש כדי לגאול את הקבר הקדוש?

או שמא המיקצוע מושך אליו אנשים בעלי תכונות־אופי מסויימות, שהיו בעבר נסתרות ובלתי־מודעות, והמוצאות להן עכשיו הזדמנות טובה לפרוץ החוצה ולהתגלות ברבים?

איני יודע. אבל אני יודע ששומה עלינו לשים עין על דור זה של גנרלים, ולהדק מאוד־מאוד את הברגים של הביקורת האזרחית. הקצינים האלה יכולים להיות אנשי־מיקצוע טובים, אך ברגע שהם עוסקים בעניינים פוליטיים, חסרות להם התכונות היסודיות הדרושות לעיצוב השקפה נבונה.

אחד מידידי הסביר זאת כך: בעולם האיסטראטגיה הצבאית הכל פשוט. ההגיון הקר פועל בלי הפרעה. על המפה ועל שולחן־החול אין בני־אדם, אין בעיות מוסריות ופסיכולוגיות, אין אינטרסים, אין כוחות פוליטיים. איש שהתרגל לראות את הדברים באור כה פשטני — כלומר, בלתי־אנושי — הוא אבוד לגמרי כשהוא יוצא מן השטח הצבאי הצר אל העולם הפוליטי. הוא מרגיש בכך, ומשתדל למלא את החסר על־ידי ברוטליות מוגזמת, פולחן של „קשיחות", מישחקים של כוח. הוא מנסה ליישם בחיים הפוליטיים את העקרונות הפשוטים של ההגיון הצבאי. מכאן עד לפאשיזם הדרך קצרה מאוד־מאוד־מאוד.

אני מקווה שהקצינים מסוג זה הם עדיין המיעוט בקצונה שלנו. לא הייתי רוצה לחיות ברפובליקה של בננות. וגם לא בקהיליית־תפוזים.

הנציגה מפינלנד

הנה סיפור משעשע. וגם אמיתי לגמרי.

מעשה בצעירה חיפאית, שיצאה לבלות קצת בחו"ל. היא יכלה להרשות זאת לעצמה. היא עובדת באופן עצמאי, מרוויחה לא־רע, ומכיוון שהיא גרושה היא נהנית מהחופש שלה.

כשהסתובבה לה להנאתה בגרמניה נתקלה באיש צעיר, עסקן של סטודנטים מטעם תנועת־החרות, ששאל אותה אם יש לה חשק לעשות טיול קטן לשטראסבורג, חינם. אי הישראלית שתסרב להצעה שכזאת? הצעירה — נקרא לה אסתר, אם כי אין זה שמה — הסכימה.

איך נוסעים חינם?

פשוט מאוד. הסביר המכר. יש קונגרס של סטודנטים יהודיים מכל רחבי אירופה. לקונגרס צריכה לבוא נציגה מפינלנד, השייכת לתנועת־החרות. אבל הנציגה אינה יכולה לבוא. לכן תבוא אסתר, תציג את עצמה כנציגתה המוסמכת של הסתדרות הסטודנטים היהודיים בפינלנד, תשתתף בהצבעות ותעניק את קולה לתנועת־החרות. תמורת עבודה קלה זו, תזכה בנסיעה, בחדר בבית־מלון ובשאר הוצאות.

אסתר נבהלה. פינלנד? מה פיתאום? מעולם לא היתה שם. אינה יודעת מילה אחת בשפה הפינית, שהיא לכל הדיעות שפה קשה במייוחד ושונה מכל השפות התרבותיות הידועות.

„נעשה לי קר על הגב," אמרה רחל אשתי, כששמעה את האלוף (מיל') בני פלד מסביר את דיעותיו בטלווי־זיה. „לזה מתאים להיות דיקטטור צבאי בצ"ילה!"

„מה הוא חושב לו?" זעם עיתונאי ידוע, כשקרא את הצעת המפס"ל, האלוף (מיל') הרצל שפיר, בקשר להאמנ־תם של כתבים פליליים. „הוא חושב שהוא מפקד־המישט־רה באל־סלוואדור?"

„אני אגיד לך מה האיש הזה מזכיר לי," גילה לי ידיד, בדברו על האלוף דני מט, מתאם־הפעולות של צה"ל בשטחים המוחזקים, „הוא מזכיר לי גנרל צרפ־תי באלג'יריה, מסוג הקצי־נים שתוארו בספר הצנ־טורינים."

פלד

וכך, כאשר אלוף אחרי אלוף מתייצב לעיני הצי־בור ומשמיע באוזניו את דיעותיו, מתקבלת תמונה די מפחידה. וגם מוזרה ל־מדי.

בסך הכל עברו 32 שנים וחצי מאז נשבענו אמונים לצה"ל החדש, שקם מתוך המחתרת. אביו־מולידו היה הפלמ"ח. כור־מחצבתו היה הקיבוץ. מחנכיו היו אנשים כמו יצחק שדה.

והנה, תוך זמן קצר כזה קמו לנו קצינים שגם בזכוכית מגדלת קשה להבחין בינם ובין קצינים גרמניים, צרפ־תיים וספרדיים, שלא לדבר על הגנרלים המגוחכים־המחרידים של רפובליקות־הבננות של אמריקה הלאטי־נית.

איך זה קרה? האם המיקצוע יוצר מנטליות, המשתלטת על האיש בלי כל קשר לקרקע־צמיחתו? האם הוא גורם לכך שבנו ונכדו של איכר מראש־פינה, כמו בני פלד (ויידנפלד), הושב ומדבר ומתנהג כמו יונקר פרוסי, בן של קצין ונכד של קצין, שאבות־אבותיו רכבו לפני 900 שנים לארץ־הקודש כדי לגאול את הקבר הקדוש?

או שמא המיקצוע מושך אליו אנשים בעלי תכונות־אופי מסויימות, שהיו בעבר נסתרות ובלתי־מודעות, והמוצאות להן עכשיו הזדמנות טובה לפרוץ החוצה ולהתגלות ברבים?

איני יודע. אבל אני יודע ששומה עלינו לשים עין על דור זה של גנרלים, ולהדק מאוד־מאוד את הברגים של הביקורת האזרחית. הקצינים האלה יכולים להיות אנשי־מיקצוע טובים, אך ברגע שהם עוסקים בעניינים פוליטיים, חסרות להם התכונות היסודיות הדרושות לעיצוב השקפה נבונה.

אחד מידידי הסביר זאת כך: בעולם האיסטראטגיה הצבאית הכל פשוט. ההגיון הקר פועל בלי הפרעה. על המפה ועל שולחן־החול אין בני־אדם, אין בעיות מוסריות ופסיכולוגיות, אין אינטרסים, אין כוחות פוליטיים. איש שהתרגל לראות את הדברים באור כה פשטני — כלומר, בלתי־אנושי — הוא אבוד לגמרי כשהוא יוצא מן השטח הצבאי הצר אל העולם הפוליטי. הוא מרגיש בכך, ומשתדל למלא את החסר על־ידי ברוטליות מוגזמת, פולחן של „קשיחות", מישחקים של כוח. הוא מנסה ליישם בחיים הפוליטיים את העקרונות הפשוטים של ההגיון הצבאי. מכאן עד לפאשיזם הדרך קצרה מאוד־מאוד־מאוד.

אני מקווה שהקצינים מסוג זה הם עדיין המיעוט בקצונה שלנו. לא הייתי רוצה לחיות ברפובליקה של בננות. וגם לא בקהיליית־תפוזים.

הנציגה מפינלנד

הנה סיפור משעשע. וגם אמיתי לגמרי.

מעשה בצעירה חיפאית, שיצאה לבלות קצת בחו"ל. היא יכלה להרשות זאת לעצמה. היא עובדת באופן עצמאי, מרוויחה לא־רע, ומכיוון שהיא גרושה היא נהנית מהחופש שלה.

כשהסתובבה לה להנאתה בגרמניה נתקלה באיש צעיר, עסקן של סטודנטים מטעם תנועת־החרות, ששאל אותה אם יש לה חשק לעשות טיול קטן לשטראסבורג, חינם. אי הישראלית שתסרב להצעה שכזאת? הצעירה — נקרא לה אסתר, אם כי אין זה שמה — הסכימה.

איך נוסעים חינם?

פשוט מאוד. הסביר המכר. יש קונגרס של סטודנטים יהודיים מכל רחבי אירופה. לקונגרס צריכה לבוא נציגה מפינלנד, השייכת לתנועת־החרות. אבל הנציגה אינה יכולה לבוא. לכן תבוא אסתר, תציג את עצמה כנציגתה המוסמכת של הסתדרות הסטודנטים היהודיים בפינלנד, תשתתף בהצבעות ותעניק את קולה לתנועת־החרות. תמורת עבודה קלה זו, תזכה בנסיעה, בחדר בבית־מלון ובשאר הוצאות.

אסתר נבהלה. פינלנד? מה פיתאום? מעולם לא היתה שם. אינה יודעת מילה אחת בשפה הפינית, שהיא לכל הדיעות שפה קשה במייוחד ושונה מכל השפות התרבותיות הידועות.

אל דאגה, אמר האיש. אין בעיות. איש לא ישאל אותה. ואם תישאל, תגיד שהיא ישראלית, הלומדת עכשיו בפינלנד. התנועה תזייף את כל הניירות הדרושים.

וכך היה. אסתר נסעה לשטראסבורג, והשתתפה בקונ־גרס. איש לא פיקפק במעמדה כנציגת פינלנד. אחד שאל אם היא מכירה את יוהאנסון, והיא אמרה שבטח. היא מכירה אותה היטב. וזה היה הכל.

כשהתיידדה עם אחדים מן הנציגים הצעירים (הקונ־גרס כולו מנה כחמישים איש ואשה) הסתבר לה כי אינה יחידה מסוגה. גם מפורטוגל באה נערה שמעולם לא היתה בפורטוגל. היא לומדת בספרד השכנה. והיו עוד כמה צעירות וצעירים שעוררו בליבה חשד כלשהו.

היו דיונים והיו הצבעות. היה צורך לבחור ביו"ר הסטודנטים היהודיים באירופה. היו רק שני מועמדים: אחד מטעם חרות ואחד מטעם התחייה. את התחייה ייצג בקונגרס צחי הנגבי, בנה של גאולה כהן („דווקא חתיך, נחמד נורא", לדעת אסתר), שהציג כמועמד מטעם תנועתו בחור צרפתי (או צפון־אפריקאי) סימפאטי. אנשי חרות הציגו מועמד לא־סימפאטי. על כן בחרה אסתר

בנציג של התחייה. איש זה נבחר על חודו של קול אחד — קולה של הנציגה מפינלנד.

אחר־כך הציע צחי הנגבי שהקונגרס ישלח מיברק של ברכה לכנסת, על שקיבלה את הצעת־החוק של אמא, חוק־ירושלים. כאן נזכרה אסתר שהיא בעצם די שמאלנית, והצביעה נגד. ההחלטה נדחתה.

וכך נשמע קול הסטודנט היהודי ברמה — בגאווה לאומית ובלהט חלוצי. יש עתיד לעם־ישראל.

אחמד הפיל

איני יודע אם ראיתי אי־פעם סרט יפה יותר על חיות מאשר הסרט התעודי על הפיל אחמד, שהוקרן לפני שבועיים בטלוויזיה.

(כן, כן, שמו אחמד. הקריין הבריטי, שאינו מסוגל לבטא את האות ח"ת, קרא לו אאמד. המתרגם העיברי, שלא הבין במה העניין, אימץ לעצמו את הכתיב אמד).

מכיוון שאני משוגע לבעלי־חיים, קראתי לא מעט על דרכי התנהגותם של הפילים, אירגונם המישפחתי, הדאגה הממושכת של האם לבניה, טכסי־הקבורה המוזרים שלהם, ועוד. אך קריאה לחוד וראייה לחוד.

הפיל הוא מכל הבחינות חיה סימפאטית מאין כמוה. אין הוא טורף. אין הוא הורג. הוא צימחוני. הוא חי בשלום עם רעהו. הנקבות אינן מופלות לרעה. הילדים מוגנים.

כפי שראינו בסרט, משמש הפיל לא פעם בתפקיד של מעין־שוטר בממלכת־החיות. הוא מגרש טורפים, ומוכן להגן גם על חיה חלשה ממנו.

מניין לו כל המידות הטובות האלה, לפיל הזה? מדוע הוא גבדל בהן מרוב החיות האחרות?

התשובה גלויה לעין — ואין היא מעודדת ביותר.

הפיל הוא שוחר־שלום, מפני שהוא חזק מאוד־מאוד.

אין הוא תוקפני, מפני שאין עליו לירוא מפני שום יצור חי עלי־אדמות.

(באלפי השנים האחרונות קם לו אוייב אכזרי ורצחני — האדם. זה הורג אותו מרחוק, ברובה, כדי לגנוב את שיניו ולמכור את עורו. אך הפיל הטוב לא למד להתגונן מפני יצור נורא זה. אין חיה משנה את טיבעה בתקופה קצרצרה של כמה אלפי שנים. ועל כן מאיימת עתה הכלייה על הפיל.)

אין הוא רצחני, מפני שהוא מוצא את מזונו אצל הצמחים.

דומני כי הפיל הוא ההוכחה החיה לכך, שחוסר־התוקפנות הוא תוצאה של תחושת־ביטחון והרגשת־כוח. החלישה והפחד מולידים את התוקפנות. יצור נרדף, העלול בכל רגע של חייו להיתקל בטורף קטלני, יכול להגיע בעצמו לאכזריות. הסבל אינו מזכך את בעל־החיים, כפי שנדמה לרומנטיקאים, אלא להיפך. היסורים משחיתים. הנרדף הופך בנקל לרודף.

תחושת־ביטחון אמיתית, שמקורה בכוח אמיתי, מאפ־שרת לחיה — וגם לחיה ממישפחת הקופים, ששמה אדם — להיות שוחרת־שלום.

יש בכך לקח לבני־אדם, וגם לעמים ולמדינות. אולי זהו לקח עגום, אך אין טעם להתעלם ממנו, כפי שעושים הפאציפיסטים, בעלי הכוונות הטובות.

לא המתים יהללו יה, ולא החלשים ישכינו שלום.

כה אמר אחמד הפיל.

חזרה לבית הלורדים

לפני 12 שנה העליתי בכנסת הצעת־חוק להקמת בית־עליון. המוסד המוצע זכה מייד בכינוי העממי „בית־הלורדים", והקאריקטוריסט המוכשר של הארץ, זאב (פרקש), אף צייר את כל צמרת המדינה בדמותם של לורדים בריטיים.

היו כמה אישים שתמכו ברעיון בגלוי (כמו פינחס רוזן), ואחדים שתמכו בו בסתר ליבם (כמו דויד הכהן). אך הכנסת דחתה את הרעיון ברוב מכריע, והוא נחשב לקוריוז.

לפני כמה ימים אימץ לעצמו חיים הרצוג את אותו הרעיון, ואף נימק אותו בצורה החוזרת כימעט בדיוק על נימוקי. משמע שיש לרעיון זה כוח־חיים משלו.

הרצוג הוא בן־אצילים. לא זה בלבד שהוא נושא שם אצילי (בשפה הגרמנית, „הרצוג" הוא דוכס), אלא שהוא גם נצר למישפחה מייוחסת. אביו היה הרב הראשי של אירלנד, ואחר־כך של ארץ־ישראל. אך אין כל קשר בין הרעיון ובין מסורות של אצולה. וגם בית־הלורדים הבריטי שינה בדורנו את מיבנהו לגמרי.

הרצוג

אני מודה שכאשר הגיתי ברעיון זה לראשונה, לא היה בעיני אלא אמצעי נוח להרחיק מן הכנסת את חברות ויקני־המיפלגות, ש־סתמו אז את ציונורות־הקידום. סברתי שיש צורך בריענון החיים המדיניים, וכי אין דרך אחרת לשיכנוע הזקנים לפנות את מקומם אלא ביצירת מקום מכובד אחר בשבילם. (לא העליתי אז על דעתי כי הצעירים, שיבואו במקומם, יהפכו את הכנסת לזירה של קאריירזים ולגארי, ציני ובאנאלי.)

אך ככל שהתעמקתי ברעיון, כן גברה בי ההכרה בתועלתו הרב־תכליתית. הארץ מלאה באנשים מוכשרים ומנוסים, המצטיינים בשטחים השונים — המדע, הספרות, התעשייה, העיתונות, הצבא, הפקידות הבכירה, המישפט, וגם הדת, מדוע לא? — שנשללת מהם כל אפשרות לתרום תרומה מכובדת לענייני־הציבור. מוסד שיהיה מורכב מאנשים כאלה, ושיינתן לו מעמד חוקתי, יכול להוסיף מימד חדש, חיובי, לחיים הציבוריים, המתפרעים והולכים. מכיוון שחבריו לא יצטרכו להיבחר בדרך הרגילה, יוכלו להשמיע דיעות בלתי־פופולריות, לרסן את הדמגוגיה של העסקנים הפעילים ולהשמיע מדי פעם קול של הגיון.

לאחרונה התגבר אצלי נימוק, הנראה לי עתה חשוב ודחוף ביותר: הצורך לרסן את הכנסת. אין בעולם כולו מדינה שיש בה בית־מחוקקים יחידי, ושאין בה חוקה. משמע: פרלמנט שאין עליו כל רסן חוקתי, ושאין בו אף צורך במניין חוקי (קורום), כך שרוב של 3 נגד 2 יכול לקבל בו חוקים החודרים לחייו של כל אזרח.

ככל שגובר חוסר־האחריות של הכנסת, כן גובר הצורך במוסד מרסן. אני משוכנע כי הכנסת הנוכחית הפכה סכנה לאומית, כשקבוצה קטנה של עסקנים, בעלי רמה מוסרית ושיכלית נמוכה למדי, יכולה להעביר בה בחיפ־זון מגונה הצעות־חוק מחפירות — החל בכפייה הדתית וכלה בהריסת חופש־העיתונות. איני משוכנע כי בכנסת הבאה יהיה המצב טוב יותר מבחינה זו. רק הצבע של קבוצת־העסקנים ישתנה. דרוש מנגנון כלשהו שיוכל לעכב — איני חושש מלהשתמש במילה „לסרבל" — את תהליך החקיקה.

הקמת בית עליון הוא רק פיתרון אפשרי אחד לבעייה זו. יש דרכים שונות. אך אין לי ספק שיש צורך בדיון מעמיק בנושא זה, וטוב שאיש שמרני ושקול כמו חיים הרצוג הצטרף להצעה העלולה להיראות רדיקלית מדי.